

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za vse leto 60 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 31. maja 1935.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
 Poštočekovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Demokracija in narodno načelo

O priliki češkoslovaških volitev.

Volilno zmago Henleinove nemške fronte si mnogi razlagajo tako, da se češki politiki ni posrečilo pridobiti nemške manjšine v njenih najširših plasteh za češkoslovaško državno misel. Na vsak način je nemško vprašanje na Češkoslovaškem slej ko prej odprto vprašanje. Blazna je misel, da bi se dali Nemci s sredstvi državne avtoritete ukloniti in češki volilci so se pri volitvah dovolj jasno izrekli proti poskusom v tej smeri. Vsak tak poizkus bi lahko imel usodne posledice. Primitivna logika in siromašna miselna vsebina češkega fašizma mora v takem narodnopolitičnem položaju popolnoma odpovedati. Toda ali ni tudi demokracija s svojo modrostjo pri kraju in ne ve izhoda? Videz je morda tak, a tu veljajo Beneševe besede na kongresu filozofov, da ni v krizi demokracija, pač pa preživljajo duhovno krizo njeni današnji nosilci in predstavniki. Niti Beneša samega po njegovem predavanju v Bratislavi o narodnem vprašanju ne moremo izvzeti. Nič več tiste velike vere v zmago ideje nad surovo silo, ki je bila tako značilna za Masarykov krog! Neka malodušnost in neki strah pred brutalno energijo številčno močnejšega nasprotnika se skriva na dnu njegovih misli. Maloštevilnost njegovega naroda mu je skorajda največje zlo. Zato vidi rešitev v narodni enotnosti Čehov in Slovakov. Avtoritarnim režimom priznava, da so v smeri narodnega zedinjevanja dosegli večje uspehe kot demokraciji. Zdi se, da je tu demokracija že na popolnem umiku pred nacionalizmom in žalostno je, da možje iz najožjega kroga Masarykovega podlegajo očitni psihozi.

Narodnopolitično vprašanje Češkoslovaške ni samo zadeva njenih narodov in narodnih manjšin, v tesni zvezi je z narodnopolitičnimi vprašanji vse srednje Evrope in se bo končno veljavno rešilo le v tem širokem okviru. Zato tudi mi s skrbjo gledamo na politični razvoj v češkoslovaški republiki. Njen obstoj je evropska nujnost. Zadnje besede pa tu ne bodo imeli državniki in diplomati, odločil bo le sporazum med prizadetimi narodi samimi, odkrit, prijateljski sporazum. Proti volji prizadetih narodov se ne bo trajno rešilo ne avstrijsko, ne češkoslovaško, ne katerokoli narodno vprašanje v Podonavju. Vsi diktati in dogovori vesilil ne bodo nič trajnega ustvarili. Le eno pot vidimo do cilja: Narodno načelo je treba obnoviti v vsej čistosti in ga brez pridržka do kraja izvesti — tisto narodno načelo, ki je izraz ideje o samoodločbi in enakopravnosti narodov in ki ga je nacionalistična politika povsod izmaličila in zlorabljala. Ali bo to načelo odločilno sooblikovalo bodoči obraz Srednje Evrope, ali pa se bo vsa nacionalistična politika končala z velikim polomom. Z majhnih tesnih vidikov se narodnopolitična vprašanja Podonavja ne bodo rešila, ampak vedno bolj zapletala. Nasproti fašističnim in imperialističnim načrtom sosednjih velesil je treba, da postavijo podonavski narodi svojo velikopotezno zamisel bodoče državno-politične in narodne ureditve tega ozemlja.

Največja ovira bo povsod nacionalistična miselnost, ki vsak poizkus sporazuma z narodno manjšino označuje kot izdajstvo državnih koristi. Od zmage prave demokracije narodne misli nad nacionalizmom je torej največ odvisno. Nikdar ne moremo dovolj krepko in odločno podčrtati osnovne razlike med obema. Če izhaja nacionalist iz politične misli in mu je narod predvsem političen pojem, če mu je država bog in nacionalni egoizem glavna veroizpoved, je pravemu demokraciji in narodnemu človeku država tu zaradi naroda in ne obratno in upira se mu vsaka misel, da bi se v imenu nekih državnih koristi žrtvovali in zapostavljali narodni. V bivši Avstriji so se vsi slovaški narodi, ne izvzemši Poljake, tega zavedali in se sklicevali na narodno načelo, danes pa se je treba za to spoznanje znova boriti.

Tudi demokracija je v tem oziru grešila, ne samo avtoritarni režim. Njen greh je, da se je pre-

več rada udinjala nacionalističnim težnjam in zamenjavala politični narod z narodom v pravem pomenu besede, da je pač videla posameznega državljanca in njegov odnos do državne celote, da pa mimo države ni videla živih duhovnih občenstev, ki jo sestavljajo, in njih svojstvenih narodnih, pokrajinskih in drugih potreb. Narodno načelo, pravilno pojmovano, se protivi vsakemu mehanističnemu gledanju na življenje in zato vsakemu etatizmu in pretiranemu centralizmu. Prav s to šibkostjo in notranjo praznoto duhovno okorele demokracije se je okoristil fašizem in postavil namesto naroda državo na svoj oltar ter jo obdal z romantičnim misticizmom, izposojenim prav iz narodnega idejnega gibanja.

Kriza liberalističnega in individualističnega miselnega sveta je omajala tudi demokracijo, ker je bila preveč tesno povezana z njim. Nič čudnega zato, če jo je danes strah pred hitlerjevskim fašizmom. Nesposobna je, da bi mu pogledala do dna, ker se je preveč oddaljila od pravega umevanja narodne ideje. Prikrito ji je moralo ostati, da je tisto, kar daje hitlerizmu notranjo pogonsko moč, kar je edina njegova pozitivna vrednota, prav tista narodna misel, ki se je rodila v demokraciji in iz demokracije miselnosti. Po vojni smo videli resno prizadevanje najboljših Nemcev, da premagajo zunanji primojduševski nacionalizem in patriotizem predvojne dobe, čigar utelesba je bilo prusovstvo. V dneh ponižanega narodnega ponosa se je rodilo v njih spoznanje, da veličina naroda ni odvisna zgolj od zunanje moči in velikosti narodne države, ampak tudi in predvsem od notranjih njegovih vrednot in od močne narodne zavesti, ki veže vse rojake preko državnih mej v eno duhovno enoto. Ta razvoj je bil nujen spricho močnih narodnih manjšin, ki jih imajo Nemci v raznih državah. Hitlerjem, ki je po svojem bistvu usmerjen na zunanjo moč, je znal to mistično in romantično poglabljanje v »narodno dušo« izrabiti za svoje politične namene in proti demokraciji, ki jo je dolžil, da stoji živemu narodnemu hotenju tuja nasproti in da je zakrivila vse zlo, ki je prišlo čez Nemce. Tako smo doživeli čudno nepravilnost. Narodi, ki so bili nekoč nosilci narodne in demokracijske misli in so si

prav z njeno zmago priborili svojo državno samostojnost, so to misel zatajili na ljubo nekemu državnemu nacionalizmu, ki so ga Nemci vsaj v teoriji zavrgli, hitlerjem pa si je to idejo spretno osvojil ter z njim maskira svoje prave namene in cilje. Demokracija je zatajila svoje dete in hitlerjem ga je adoptiral ter ga zdaj pošilja v boj proti njej.

Kateri je edino pravilni zaključek iz tega spoznanja? Demokracija se mora zavedati, v čem je grešila. Zoper nemški fašizem in njegove politične načrte se bo najuspešneje borila z njegovim lastnim orožjem. Če se sklicuje ta na narodno načelo, kakor je to Hitler storil v svojem zadnjem govoru, mora ona to načelo postaviti v vse svetlejšo luč in ga z večjim pogumom in doslednostjo izvajati. Narodna misel ni našla svoje utelesbe v ustanovitvi narodne države, njen smisel je globlji. Zajeti mora tudi vse narodne manjšine in jim zagotoviti obstoj in bodočnost. Načrt Velike Nemčije je pritlikava misel nasproti misli duhovne združitve vseh Nemcev. »Anschluss« ni nujna zahteva narodnega načela. Prava korist nemštva — tudi politični in gospodarski — nasprotuje načrtu Velike Nemčije. Nasproti temu načrtu je treba postaviti širšo in večjo koncepcijo politične in gospodarske zveze vseh podonavskih držav, osnovane na spoznanju narodov samih. Ni mogoče nobenemu narodu trajno vsiliti politično tvorbo, ki jo po svoji večini odklanja, pač pa večja ideja zmaguje nad manjšo in močnejša vera nad šibkejšo. Ideja samoodločbe narodov je živa ideja. Stokrat pogažena in poteptana, bo vedno znova vstala. Narodne manjšine niso zgolj številčne, so žive enote, ki imajo pravico, da se kot take uveljavijo v državi. Demokracija, ki tega ne priznava, si sama koplje grob. Danes so narodne manjšine zlo, jutri bo morda »državna korist« zahtevala, da jih negujemo. Tudi v političnem življenju obveljajo nazadnje velike osnovne resnice. Politika ravne poti in zvestobe do načel se je premnogokrat izkazala kot najrealnejša. Idealist zmaguje nad materialistom, vera nad skepso. Demokracija se mora dokopati do organskega pojmovanja življenja, postati mora zopet nositeljica prave narodne misli, rešiti mora velikopotezno manjšinska vprašanja in prevzeti vodstvo pri oblikovanju nove Evrope. S skrbjo gledamo na Čehce. Oni bi morali prednjačiti pri izvršitvi te velike naloge.

Nov načrt za ljubljansko banovinsko palačo, posekanje „Zvezde“, odpravo nunskega vrta itd.

V nedeljskem »Slovcu« in »Jutru« je priobčil ljubljanski arhitekt, ki ni izdal svojega imena, kot pravi »Jutro« širokopotezen načrt za novo banovinsko palačo. O ti stvari smo povedali svoje mnenje že pred 14 dnevi. Pisali smo o tem zato, ker zanima in mora zanimati estetična podoba slovenskega središča Ljubljane, vse Slovence, kot zanima vse Čehce Praga in vse Francoze Pariz. Dejali smo, da bi bilo današnji dan bolje denar, ki bi ga zazidali v novo banovinsko (ne pa »bansko« palačo, ker je lastnica banovina, ne pa ban), vtakniti v ceste, že zato, ker bi imelo od tega podeželjsko ljudstvo, ki je brez dela, več zaslužka in koristi, ko zneso mezde pri delu na cestah 70%, pri stavbah pa le eno tretjino.

Ljubljanski arhitekt, ki je najbrž iz tiste skupine, ki je napravila nov načrt za posekanje »Zvezde« zoper Plečnikov načrt, hoče napraviti tam, kjer je sedaj »Zvezda« in vrt uršulink en sam velikanski, pol kilometra dolg, prazen, gotovo tlakovan prostor. Na zahodni strani naj bi stalo banovinsko »predsedstveno poslopje«, prav tako bi stale deloma na straneh banovinske stavbe, podrt bi bil pa uršulinski samostan in sezidan na novo proti Erjavčevi cesti. Slovenski narodni muzej in Opera bi ostala tam, kjer sta in kakršna sta, ostala bi tudi Hranilnica dravske banovine (med njo in

Slov. narodnim muzejem bi ostal nezazidan prostor), na kazinskem vrtu bi pa postavili nov magistrat v obliki podkve.

O monumentalnosti cele skupine in tudi ne posameznih stavb, razen mogoče »predsedstvenega poslopja« ne more biti po tem načrtu še govora ne, ker bi stavbe, če ne bi bile prav donebniško visoke, zaradi preobširnega praznega prostora, imenovanega »trg« (kar pa ne bi bil, ker ne bi delal vtiska zaprtega prostora) bile videti pritlikave in bi bile deloma vidne le od strani. Bilo bi pa tudi veliko več zidanja kot ga potrebuje banovinska uprava. Glavno je temu načrtu, da bi bil v Ljubljani prazen prostor, ki bi meril po »Jutru« 60.000 m² in bi imelo na njem prostora 200.000 ljudi. Čemu je potreben v Ljubljani »trg« za 200 tisoč ljudi, kaj bo na tem trgu delala ta množica, ne vemo mi in najbrž ne 99% Ljubljančanov. Kakšnih »Aufmarschev« ali »pohodov« in podobnih stvari, ki so dandanes v časteh na severu, jugu in vzhodu, Slovenci res ne rabimo. O stroških za pridobitev stavbišča in prostora za »trg« načrt ne govori, pa tudi ne o stroških za stavbe. Znesli bi pa gotovo 100—150 milijonov dinarjev, če ne več!

O tem najnovšem načrtu za preureditev Ljubljane, bi sploh ne govorili, ker je sam na sebi ne-

izvršljiv in gotovo ni nevarnosti, tudi če bi res mislili postaviti že sedaj novo banovinsko poslopje, da bi prišel v poštev. Omenjamo ga le zaradi tega, ker gleda iz njega miselnost neke skupine mlajših arhitektov, ki žive pri nas. Ta miselnost je sicer res pogumna, nima pa obzirnosti in globočine in ni zrastle iz našega izročila. Slabo bi bilo za kakovost našega kulturnega ustvarjanja, če bi se mlajšega rodu prišla moda, ko moramo Slovenci gledati na to, da z malimi sredstvi ustvarimo boljše stvari kot veliki narodi z velikimi vsotami. Mi moramo ustvariti iz notranjosti! Gigantomanija ni zrastle iz nas, prešla bo pa kot moda, ker več tudi ni, tudi drugod sčasoma. Ostale bodo le take vrednote, ki imajo notranjo moč. Stavbarstvo mora biti pri nas umetnost!

Ljubljano kot glavno mesto vseh Slovencev je treba izoblikovati premišljeno in z bistvom slovenske duhovnosti. Poročevalcu »Jutra« v omenjenem načrtu hudo imponira ljubljanski donebnik, v katerem senci pravi, da je kmečko veleposestvo in misli pri tem na uršulinski vrt, ki je pa potreben za ta del mesta. »Jutrov« poročevalec pravi tudi, da je arhitekt združil vsa poslopja, ki reprezentirajo kulturno in politično dejanje in nehanje našega naroda — ne ve pa, da tak »Slov. narodni muzej« kot je, dandanes ne zadostuje več slovenskim potrebam, še manj pa malo, staro operno gledališče. Za novi magistrat je pa stavbišče na Vodnikovem trgu edino primerno. »Osrčje« Ljubljane, kamor spadajo nova javna poslopja, je pa geometrično središče, ne pa del, ki meji na tivolski park.

Nismo starokopitni in ne branimo starega, ker je staro, branimo pa vse, kar je dobro, smiselno in lepo. To zaradi slovenstva in višine slovenskega ustvarjanja. Zato navajamo še besede znamenitih

tega ameriškega stavbenika najvišjih donebnikov v U. S. A. Franka Lloyda Wrighta, ki je pred par leti zapisal v »poslanici evropskim arhitektom« tole:

»Vsak novinec stremi za tem (t. j. donebniškem) preračunanim in površnim slogom. Čeprav so združena marsikaka načelna preudarjanja s temi izumetničenimi prizadevanji, ostane stvar le umetničenje. Kadarkoli gre za načelnosti, ne gre dobro ustvarjajoči moči.«

»Ravno črto in gladko ploskev, nujni podlagi za oblike v današnji dobi strojev, pretiravajo kot nekaj, kar da obstoji po sebi, zase in v sebi samem.«

»T = prerez, trikot in ploskovitost papirja so »stilizirali« in tako smo v zanikanju, brezplodni.«

»Ne verjemite gospodje arhitekti in kritiki, da je matematika glasba, čeprav je glasba vzvišena matematika. Ravno tako malo je pa geometrija ravne črte in gladke ploskve — stavbarstvo. Kot umetniki imamo nalogo ne samo, da stroj s pametno uporabo premagamo, ampak da z njim utesimo naravno žejo človeške duše po lepoti.«

Če »Jutrovega« poročevalca o najnovejšem načrtu za banovinsko palačo veseli, da »imajo težnje mladih arhitektov, ki predlagajo odstranitev »Zvezde« za čudo mnogo simpatizerjev med občinskimi možmi« — mu to veselje privoščimo, moti se pa, če misli, da morejo in smejo tisti »občinski možje« soditi o važnih umetnostnih vprašanjih, ki gredo v živo zunanosti in obliki Ljubljane. Tudi Cankarjev »Jaka iz Razora« je hotel soditi o svetlih zvezdah. Ni še vsak, ki ima v rokah ravnilo in šestilo in zna izračunavati konstrukcije, stavbar-umetnik.

*

„Nevšečni prepad“

»Pohod« pripoveduje, da ni moglo emigrantsko glasilo »Istra« odgovoriti na vprašanje, zakaj je pozabljena Istra, pa odgovarja sam nanj. Pravi, da so »nevšečni prepad« med doselniki in domačini zakrivila le tisti, »ki so nastopajoč pod emigrantskim imenom z neko nestrpnostjo izzivali pri domačinih animoznost proti »Primorcem«. Ti »Primorci« pa da so pred vsem tisti le preveč pod italijanskim vplivom stoječi slovenski rojaki, ki so se že pred vojno, kjer je bilo mogoče, radi oddeljevali od drugih Slovencev in ki s tem oddeljevanjem še sedaj niso prenehali. Potem nadaljuje:

»Taki pojavi so gotovo skrajno škodljivi in bo treba napeti vse sile, da se zatrejo in da se ustvari iz vseh nas Slovencev tu in onstran državnih meja enotna, za istimi cilji stremeča celota, kajti sicer bo naše že tako majhno število izgubilo še tisto veljavo, katero ima danes vsaj še v mejah naše države. Vsi, ki so prišli k nam zaradi resnične nujnosti, da si rešijo svojo obstoj in svoje življenje, so prišli k nam kot naši, ki si lahko poljubno izbirajo kraj svojega bivanja in način svoje zaposlitve pod domačo streho.

To ločevanje pa je zlasti nevarno v današnjih časih težke gospodarske krize, ki tudi proti lastni volji spravlja v medsebojno borbo prosilce za razne službe in prehaja zlasti na ozemlju naše banovine v velikem številu primerov na nevarni teren razlikovanja med domačini in Primorci. Če bi se ti »Primorci« ne bili hote ali nehoče ločili od domačinov, bi jih poslednji tudi ne opazili v toliki meri.

Kako to n. pr., da so naši ljudje v Prekmurju tako nevoljni nad Primorci? Izvajanje agrarne reforme je dalo povod, bedni domačini so čakali stoletja na zemljo madžarskih magnatov, ko so že mislili, da bodo dobili to zemljo, so se pa naenkrat pojavili kolonisti iz Primorja. Ti kolonisti so bili nedolžni, krivi so bili oni, ki so jih poslali tja ne da bi se zavedali, da morajo vzbuditi s tem nevoljo proti »prišlekom«, nevoljo, ki se ni omejila samo na posamezne osebe, marveč na ves emigrantski problem.«

»Pohod« je torej očitno mnenja, da bi vsega primorsko-doselniškega vprašanja ne bilo, če bi se ne bili ti doselniki zbirali tu v svojih posebnih organizacijah in društvih, ampak če bi bili takoj po prestopu meje zatajili svoje poreklo in pristopili h kakšni »nacionalni« organizaciji, na primer »Narodni odbrani«. Potem bi se bil na mah prenehal vsak odpor proti njim, najbrž zaradi splošne priljubljenosti nacionalistov pri slovenskem ljudstvu, in pogledi brezposelnih domačinov bi menda z dopadanjem »padali ... na emigrante, ki so že ... zasedli lepo število mest v naši banovini.«

»Pohod« ima samo v enem prav, da je namreč gospodarska tiska poostrila napetost med doselniki in domačini. Poostrila jo je, to se pravi, ni je naredila. Da pa je napetost tu in da še narašča, ima svoje vzroke popolnoma drugje, kakor jih išče »Pohod«.

Pred vsem naj ugotovimo, da noben preudaren Slovenec ni in ne bo zameril primorskim doselnikom, če si pri nas snujejo svoje organizacije, da se v njih zbirajo in obravnavajo svoje posebne razmere, da goje svoje krajevno domoljubje in da po mogočnosti pripomagajo z besedo in dejanjem ožjim rojakom, kadar in kjer so v zadregi in stiski. Narobe, mislimo celo, da so ti in taki boljši Slovenci od onih, ki se spominjajo svojega porekla samo, kadar mslijo, da bi v zvezi s kakšno lepo storiijo o svojem dozdevnem mučenstvu imeli pravico do tvarnih prednosti pred domačini. Gotovo je torej, da niso ustvarili napetosti niti tisti doselniki, ki so se morali preseliti k nam, niti tiste organizacije, ki te doselnike zbirajo zgolj v ta namen, da jim pomagajo.

»Slovenija« hoče postati glasnik vseh stremljenj, težčih po duhovni svobodi in pravi demokraciji, po zbiranju in zenotnosti naših sil v borbi za trajne pogoje našega obstoja kot narod. Kdor je z nami enih misli, ga prosimo, da se spomni svojih dolžnosti do lista.

Film, kultura in dobiček

Film, pravijo, je zrcalo dobe, je nekje zapisal René Clair.

Dan za dnem, leto za letom hodijo tisoči in stotisoči v kinematografe, da gledajo tisto, kar hočejo videti. Vendar pa pravi isti pisatelj, da število obiskovalcev kina pada. Torej se je bržčas doba pričela nekoliko spreminjati in operaterji niso bili dovolj urni, da bi jo bili ujeli v svoje aparate.

Tudi pri nas so začeli zadnje čase o filmu mnogo razpravljati. Če pa pomislimo, kdaj že je slavni Al Johnson zapel na platno tisto genljivo o »Sonny-boyu«, po kateri so ljubljanski meščani tako radi plesali, moramo reči, da so prvi kritični glasovi zelo pozno zadoneli, in še ti večinoma v prazno. — Vendar je vprašanje filma tolike važnosti, da ga ne smemo odpravljati z ugotovitvijo, da je nerešljiv, dokler ostane filmska industrija predmet kapitalistične spekulacije.

V Ljubljani imamo tri kinematografe, ki v normalnih razmerah trikrat na dan »zavrtijo« film. Tako ga »vrtijo« že nekaj let sem, pod enotno ko-

mando, z zaželenim uspehom: polna dvorana in polna blagajna. Kaj pa hočete še več! Dvorana je polna, torej so ljudje zadovoljni, ker bi sicer ne bili prišli, posledki so pa tudi v redu. Torej v tem smislu naprej!

Če se pa dotaknem vprašanja, koliko ti filmi služijo ljudski prosveti in vzgoji, mi utegne kdo odgovoriti, da taki vidiki niso sodobni. — Ker pa vendarle štejem film poleg radia, gledališča, cerkve, šole in tiska med najvažnejša vzgojna sredstva naše dobe, hočem o našem filmu zapisati nekaj kritičnih misli.

Filmi, ki jih vidimo pri nas, so nemški, ameriški, angleški ali francoski proizvodi. Češki in ruski filmi so izjeme in dostikrat okrnjeni. — Vsebinsko se delijo naši filmi nekako v »velenapete«, v »bombe smeha«, v »čudo tehnike in ljubezni«, stalo 200 milijonov dolarjev in v »čarobne operete«, kjer nastopajo najčarobnejši »stari« v elegantnih DKW avtomobilih, v novih smučarskih dresih itd. K prvim spadajo razni Tomi Mixi, May

Keyrand, junak prerije in še drugi nad vse slavni cowboyi s svojimi konji. Osem prednjih vrst v kinu »Dvor« je ob takih prilikah vedno polnih. Zamazani, blede, mladi obrazi pa se krohotajo in veselijo, živijo samo za svoje junake in jih skušajo doseči ali vsaj posnemati. Tudi filme, ki so »samo za močne živce«, kakor »Frankenstein«, »Mumija«, »Muzej živih lutk« itd. si s ponosom privoščijo, češ, da jih še malo ni bilo groza. — »Bombe smeha« so za Ljubljano pač najhvaležnejša zadeva in zadovoljni meščani kar ne morejo, da se ne bi od smeha sklanjali čez svoje obilne trebuščke, mlajšim pa je to nadvse prijetna pozaba na dobljene »eveke« in razne druge neuspehe. Za dorasčajočo in mlajšo doraslo pokolenje pa ni nič vrednejšega, ko Lillian Harvey ali Willi Fritsch, da ne govorim o Kiepurji, Hansu Albersu itd.

Tako minevajo ure in dnevi v sladki pozabi. Pijance gre v gostilno in se ga napije, če je žalosten, vesel, ali če hoče prebiti čas. Moderen človek gre v kino. Obiskovanje kina prehaja prav tako v strast. Celu ljudje, ki so sicer razsodni in ne plitvi, se mu popolnoma prepuščajo. Nekritično in z odobravanjem gledajo največje absurdnosti.

To moč filma proizvajaleci dobro poznajo in nanjo so zidali, zidajo in bodo zidali do neke dobe vse svoje uspehe, denarne v prvi vrsti, potem »vzgojne«. Film je najdonosnejše in najuspešnejše agitacijsko orožje. Zato so segli po njem vsi, ki jim lastna korist narekuje skrb, da ljudstvo ne spozna svojega pravega položaja. Tako leto za letom zasledujejo dosledno svoj namen, ljudsko obrazbo obdržati na čim manjši višini, človekove zmožnosti in stremljenja usmeriti v boj za nemoogoče ideale (ekstremno, luksuzno udobje, avtomobili, lepe ženske, palače, posrečene pustolovščine itd.), svobodno ocenjevanje zdravega razuma zatemniti z vzbujanjem nezdravih nagonov in povrh delati mastne dobičke.

Vse drugo je postranska stvar. Da smo videli »Pot v življenje«, »Zaslanje ustne« »Hrepeneje«, »Pastirja Kostjo«, »Pesem na Volgi«, »Pasjeglavce« (ki imajo sicer res nekaj začetniških napak), »Švejka« (ki ga je bilo precej cenzurirane), to je skoraj neverjetna izjema. In vendar so bili ti filmi vsaj tako dobro obiskani, ko povprečna plaža in tudi tistih malo kritičnih ljudi, kar jih je, je šlo zadovoljnih iz kina.

Priznam, težka je ta zadeva in ni lahko kreniti na drugo pot. Kino, ki je začel, mora nadaljevati s svojimi trikratnimi predstavami. Posebno spričo medsebojne konkurence mestnih in prekletih perifernih kinematografov. Tako se dogaja, da slišimo zjutraj v kapeli pridigo o morali, zvečer pa v sosednji dvorani gledamo najkočljivejše zadeve, da slišimo visokoleteče besede o kulturi in nalogah ZKD, pa si za najmanjšo vsoto 3.50 Din moremo ogledati poučni film »Tralala ljubezen«, »Ljubavni regiment«, »Kubanska ljubezen« in še tudi kaj poučnejšega.

Očitnejši posledice filmskega vpliva v vse smeri ni treba podrobneje navajati. Pustimo generacijo, ki se čuti kot predstavnik te dobe, ob strani, pač pa se morda smemo vprašati: »Kaj pa je in kaj bo s tistimi, ki danes še niso njeni vidni predstavniki, ki pasivno sprejemajo, kar se godi okoli njih, ki bodo nekoč »dobac ...? S tistimi, ki imajo po šišenskih kanalih organizirane »roparske tolpe«, kot gangsterji v Chikagu, ki zazdaj še kradejo pekomo samo žemlje, streljajo učiteljice s pasjimi pištolami in zažigajo kataloge? — S tistimi, ki so pri 20. letih izžiti, ljubezni siti, ki iščejo novih in novih možnosti v Mostah, na Kodeljevem, na Viču postaviti novo vilo, si kupiti avto in magari v dvoboju doseči lepo dekle iz »tobačne tovarne«. Pa tisti, ki so se podali zaradi nemirnih želja in hrepenenj v svet, kamorkoli in na polpoti opešali?

To pa so čisto realne posledice, popolnoma v skladu z računom gg. producentov. G. minister Göbbels se je blagovolil opravičiti nemškemu narodu: »Izmed kakih 200 filmov, ki jih naši ateljeji morajo na leto producirati, seveda ne morejo biti vsi na umetniški višini, ki bi zadovoljevala. Potrudili se bomo tudi to izboljšati.«

Taka je torej doba, take razmere in ni ga, ki bi dejal: »Zaprmo kino! Bolje nič, ko plaža. Naj igra morda le dvakrat na teden.« Ni ga, ki bi hotel moč filma porabiti za vzgojo, v pozitivno smer, seznanjati ljudstvo, živeče v tesnih mejah, z ostalim svetom, dvigati raven njegove kulture.

Ne! Glavno je vprašanje: »Koliko nese.« Koliko nese filmskemu podjetju in lastniku kinematografov. Temu je treba sedaj samo še pisane reklame, nekaj stolpičev v dnevnikih vesteh in vse krznene plašče, kaprice raznih igralcev, skratka vse, kar prihaja pri proizvajanju »dobrega« filma z njegovimi zakulisnimi tajnostmi v poštev, vse plača hvaležna publika v nekaj mesecih.

Pa naj bo! To je mesto in njegovi vplivi, recimo. Kritika in cenzura morata pogledati včasih skozi prste, da se ubogi meščani ob deževnih dneh ne razlezejo od dolgega časa in da revnim podjetnikom ne jemljejo kravvo potrebnega zaslužka.

Žalostno pa je, da film prodira tudi na deželo in bo kmalu imel vsak večji kraj vsaj filmski aparat, ki bo vrtel stare, vsebinsko še manj vredne filme, ker ubogi gostilničar, lastnik »kino-dvorane«, pač ne more plačati najemnine za boljše filme. Dosledno bo tak film zastrupljal mišljenje preprostih, nepokvarjenih ljudi.

Kdo je odgovoren za vse posledke? Kdo je odgovoren za pretežno negativne posledke, ko bi bile z istimi sredstvi lahko najmanj toliko pozitivne? Brez dvoma predvsem ljudje, ki se zaradi svojega dobička norčujejo s pojmi kultura, ljudska izobrazba ter pod to firmo ponujajo ljudstvu najcenejšo filmsko plažo, prav gotovo pa so sodgovorni tudi vsi, ki imajo v javnem življenju kako besedo in je ne zastavljajo v prid dobri stvari.

Zato bo treba skrbneje voditi pregled o raznih repertoarjih mestnih in podeželskih kinematografov in neprestano opozarjati na veliko zlo, dokler se tisti ki so zanj odgovorni, ne bodo pričeli svoje odgovornosti zavedati.

— en —

OPAZOVALEC

Ivan Nabergoj

28. V. 1835 — 10. XI. 1902.

(Ob stoletnici njegovega rojstva.)

Med prve narodne buditelje na slovenskem Tržaškem je spadal. Bil je preprost, a razumen samouk. Skromna so bila sredstva, ki je z njimi vzbujal vest in zavest svojih rojakov; toda bila so potrebna in, ker iskrena, tudi uspešna. Narodnost je bila oblikujoče načelo človeka, a obenem ločilno znamenje vse izravnavajočega okolja; zato je bila v njej sila napredka.

Ker je bil nepokvarjen sin svoje zemlje, je gledal Nabergoj nanjo brez predsodkov in naravnost v prepričanju, da more njegovo ljudstvo doseči svoje narodne, politične in družbene namene le v primerni svobodi. Zato se ne bomo čudili, ako ga vidimo poleg goriškega Lavriča v vrstah »mladih«. Pozneje ga je splošni val zanesel med konservativce Hohenwartove družbe; toda ni jej služil brezpogojno, čeprav se ni povzpел do načelne opozicionalnosti.

Vračal je narodu, iz katerega je bil izšel, svoje najboljše; pripravljal je pot za bodoči razvoj tržaških Slovencev. Zaslužil si je prostor v slovenski zgodovini.

A—a.

Pravilno stališče nadškofa dr. A. B. Jegliča glede 85 letnice

Kakor poroča »Slovenec« z dne 25. maja t. l., je pisal nadškof dr. A. B. Jeglič ravnatelju ljubljanske škofijske pisarne Jožefu Jagodcu to-le pismo:

»Gospod ravnatelj! Srce me je gnalo, da svoj rojstni dan preživim tiho in mirno na Brezjah pri svoji dobri nebeški Materi. Kakor čitam v časopisih, se je ta moja zadeva vse drugače zasukala. Pripravljajo se izredne slovesnosti in vsaki dan v večjem obsegu. Kar strah in groza me je. Pa tudi ni nobenega pravega razloga, da bi se moj rojstni dan tako proslavljali. Zato sem danes sklenil, da bom svoj rojstni dan kar na tihem v Gornjem gradu praznoval in ne bom prišel v Ljubljano, ne na Brezje. Prosim, da bi ta moj nepreklicljivi sklep objavili v »Slovenec« in morda še kake odločilne faktorje o tem obvestili. Pozdrav in blagoslov!

Vam vdani

nadškof Jeglič I. r.

V Gornjem gradu, 25. maja 1935.

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno borbo hoče voditi proti vsakemu slepomišljenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

Samoslovenec Cankar

V »Ljubljanskem zvonu« priobčuje Fran Govekar Cankarjeva pisma. Ker si Cankarja nekateri jugoslovenci še zmerom laste — kakor celo Prešerna! — je vredno zdaj pa zdaj obnoviti njegove besede.

V pismu Zofki Kvedrovi dne 29. januarja 1914 piše med drugim:

»Naši tenkobedri Ilirci, ki ne znajo ne delati ne misliti, temveč le votlo deklamirati, ne sovražijo nikogar tako kakor mene, prononsiranega »Samoslovenca«. In bilo bi zanje veliko zadoščenje, če bi mi mogli po pravici očitati, da sem se bil šel v Zagreb »ponujati« ...

Glede tenkobedrega Ilirca misli Ilešič v svojem pismu Govekarju, da je to on sam. V tem oziru se gotovo ne moti. Moti se pa Ilešič prav korenito, če piše: »V političnih stvareh pa ga (namreč Cankarja!) nisem jemal resno in menda nihče.« Če ga ni Ilešič sam jemal resno, nas seveda ne briga, dvomiti bi začeli k večjemu nad samim seboj, če bi bilo narobe. Saj ga mislimo danes in med pravimi Slovenci človeka, ki bi jemal resno Ilešičeve zmedene misli o slovenskem jeziku, kakor jih je te dni priobčil belgrajski »Naš jezik«. Ali prav tako ga danes ni med pravimi Slovenci, ki bi Cankarja tudi v »političnih« stvareh resno ne jemal. Pri tem je zanimivo, da razglša Ilešič, tisti Ile-

šič, ki predava v Zagrebu o slovenskem jeziku in književnosti, vprašanje našega jezika za politično stvar.

Za nas Slovence pa je vprašanje slovenskega jezika vprašanje vse naše biti. V prvi vrsti seveda kulturno. In to naše vprašanje, Ilešiču (s č!) nikoli doumljivo, je Cankar zajel in rešil z genialno intuicijo, s prav tisto, s katero ga je zajel in rešil Prešeren dobrih 80 let prej. In če je povedal Cankar zmisel svojega predavanja o ilirizmu na kratko (navajamo tudi po Govekarjevi navedbi): »Jaz sem nameraval... polemizirati zoper takomenovani »ilirizem« s tem, da sem zahteval, naj si slovenski narod ohrani svojo lastno kulturo brez združenj...« je povedal samo nekaj, kar je od Prešerna dalje vsaki jasni glavi med Slovenci očitno.

Ilešič pravi, da je cenil Cankarja kot pisatelja, kot politika pa ne. Teh Ilešičevih besed sicer ne more razumeti, kdor ne pozna njegovega shematičnega pojmovanja osebnosti, ki mu ne dovoljuje, da bi kogarkoli doumel kot celoto. Kje sploh neha Cankar kot pisatelj in začenja politik? Ali pri Hlapcu Jerneju? Svetovna književnost ga je prevzela. Ali pri Krpanovi kobili, višku slovenske satire? In obe deli sta gotovo tudi politični. Torej kje je Cankar v teh delih resen in resničen (Ilešič, tuj duhu slovenskega jezika, seveda ne sluti stvarne sorodnosti obeh besed!) in kdaj postaja neresen? Kakor bi bilo to sploh mogoče, da postane odličen, jasn duh neresen v vprašanju, ki zadeva njegove duhovne osnove. In najvažnejša osnova človeške kulture je vprav jezik!

Če je bilo kedaj kaj neresnega v zgodovini slovenske kulture, je bilo to ilirsko zanesenjaštvo Vendar v njegovih mladih dneh, obenem v mladih dneh slovenske kulture, smo ga razumeli in — oprostili. Danes pa, ko so se duhovi že davno ločili in opredelili, vpliva samo še — neresno!

Mislimo, da ne moremo bolje zaključiti teh besed, kakor z besedami Cankarja na omenjenem predavanju dne 12. aprila 1913 (nav. po Govekarju):

»Kakšno jugoslovansko vprašanje v kulturnem ali celo jezikovnem smislu zame sploh ne eksistira... Toliko bodo priznali tudi gotovo najbolj hripavi Ilirci: ako pride kdaj do političnega združenja jugoslovanskih narodov — in ne samo moja vroča želja je, temveč tudi moje trdno prepričanje, da do tega združenja res pride — tedaj se to ne more izvršiti drugače, kakor da se združijo enakopravni in enakovredni narodi.«

Naše profesorstvo

Dne 2. junija se vrši občni zbor ljubljanske sekcije društva profesorjev, t. j. slovenskih srednješolskih učiteljev.

Zdi se mi, da stanovsko društvo slovenskih profesorjev ne pojmuje pravilno svoje naloge v vsakem oziru ali se pa preveč pohlevno drži ob strani, kakor bi se nečesa balo. Dvoje za naše srednje šolstvo pomemnih dogodkov je šlo pred kratkim mimo njega.

Resnejši in globokeje misleči ljudje med nami so utihnili. Otopeli so in stoje ob zidu. Brez žrtev ni boljšega življenja, brez trpljenja ni odrešenja. Kdor odpre oči in jasno in brez strahu pogleda v življenje občestva, v katero spada sam, se bo zavedel in se mu bo zbudila vest in zavest dolžnosti — če ni moralno pokvarjen in ni koristolovec, ne smrdljiva eunja, ki jo vlačí veter po cestnem blatu; ne bo imel gobeždal za preroke in ne žlobudranja puhloglavcev za razodetje.

Vemo, da so bili takrat hudi časi; toda stanovsko društvo ne sme živeti zaradi samega sebe, ampak zaradi neke potrebe; ako te potrebe ni, oziroma je ne čutimo, tudi njega ni treba. Svoječasno je slovensko profesorsko društvo v Avstriji nastopilo zoper svojega uda, ki je bil deželni šolski nadzornik, ker je glasoval za Nemca kot kandidata za ravnatelja v Ljubljani! Ali mislite, da je bilo takrat to lahko ali vsaj lažje kakor danes?

Drugo je vprašanje slovenskih učnih knjig. Hvalno omenjam, da se je v tem oziru začelo delati; toda profesorsko društvo ne nastopa ali vsaj ne vztrajno takrat, ko nam preti nevarnost. Vigilantibus iura! Ako je mlado Slavistično društvo, ki tudi združuje aktivne profesorje, moglo najti sebe v tem vprašanju, bi se profesorskemu društvu spodobilo enako, da pokaže svojo barvo. Še več: ako je resnično, da je osrednje vodstvo profesorskega društva za monopolizacijo učnih knjig, potem bi bila prav naravnost dolžnost ljubljanske sekcije, da je proti temu, ker bi s tem varovala slovensko šolstvo pred škodljivim zenačevanjem.

Vse to sem napisal v izpodbudo ljubljanski sekciji profesorskega društva, da se zavé, kako ima poleg skupnih koristi s tovariši vse države, še posebne, domače naloge, ki jih mora braniti dosledno in vztrajno, čeprav bi morebiti prišla zaradi njih trenutno v navzkrižje: »Zakaj, to je prehodno, a slovensko šolstvo spada med prvine slovenskega naroda, ki ni od danes, pa tudi ne šele od včeraj.

Slovenski starši kakor tudi mnogi drugi pričakujejo od svojih profesorjev, da ne postavljajo luči pod mernik, ampak jasno in glasno povedo, kakšne so napake našega šolstva in zakaj so takšne.

A—a.

K vprašanju prekmurske gimnazije

»Murska Krajina«, list narodnega poslanca g. Josipa Benka v Murski Soboti, je priobčila dne 28. aprila t. l. vprašanje »Ali dobimo popolno gimnazijo?« in odgovor, da »bo to vprašanje rešil 5. maj«, dalje »glasujemo za našega kandidata gospoda Benka«.

Potreba po popolni prekmurski gimnaziji je dokazana z nešteti razlogi. Zanj se je izreklo ne samo vse prekmursko ljudstvo, temveč vsa Slovenija.

Gospod Benko je lani pismeno izjavil, da odstopa od poslanskega mesta, če vlada ne ustreže zahtevi po popolni gimnaziji.

Do danes pa kljub vsemu temu ni popolne gimnazije v Murski Soboti, gospod Benko pa ne samo da ni odstopil, temveč spravlja njegov list ugodno rešitev gimnazijskega vprašanja celo v neko odvisnost od njegove vnovične izvolitve. Koliko so take vrste obljub odkrite in koliko jim je možno verjeti, lahko presodi vsakdo sam, mi se omejujemo le na protest proti izrabljanju te upravičene ljudske zahteve kot agitacijskega sredstva za eno osebo, zlasti pa proti trditvi, da bi mogla rešiti to vprašanje izvolitev ali neizvolitev te ali druge osebe. Najsi bi bil izvoljen za poslanca kdorkoli, njegova dolžnost bi bila, da se priključi borbi prekmurskega ljudstva za njegovo gimnazijo in to pričakujemo tudi od gospoda Benka.

Ljubljana, 19. maja 1935.

Klub prekmurskih akademikov.

Razširjajte naš tednik
in
spominjajte se tiskovnega
sklada!

Demokracija — spet v veljavi

Ni še dolgo tega, kar je bila demokracija na slabem glasu, vsaj pri raznih majhnih ljudih. ki se niso znali uveljaviti v njej. In kar moderno je bilo, zabavljati nanjo, iskati njene napake in ugi-bati, da je v njenem nasprotju rešitev. Niso pomislili ti modrijani, da so napake demokracije napake majhnih, nestrpnih, ozkosrčnih ljudi in zlasti niso pomislili, da je bila poglavitna napaka demokracije ta, da so imeli preveč besede prav ti malodušni, nestrpni majhni ljudje — oni sami. Toda v demokraciji je zmerom dana moč, da se takim ljudem odvzame mogočnost, da vplivajo slabo na družbeno življenje in s tem spravlajo na slab glas politični sestav, ki jih je po pomanjkljivosti vseh človeških naprav spustil na površje.

Čas po vojni je bil prav posebno pripraven, da so prišli taki manjvredni ljudje kvišku. Nравstvena razvrzanost, gospodarsko obubožanje, politična nejasnost in podobni neizogibni posledki štiriletne moritve so potisnili resne, poštene duhove v oza-dje. In povsod, na vseh teriščih javnega življenja, v gospodarstvu prav tako, kakor v politiki, so se pokazali kar čez noč ljudje, za katere je prej komaj kdo vedel, in če je kaj vedel, je bilo komaj kaj dobrega. In kakor da so nagonsko slutili ti ljudje, da jih bo ljudska volja, izražena v demokraciji, odnesla s terišča njihove ne-

upravičene veljave, so začeli boj proti demokraciji. V tem boju so lastne slabosti in napake naprtili demokraciji, dobre lastnosti demokracije pa seveda — sebi.

Ni še minula ta povojna miselnost, ali vendar kaže vse, da si ji spodmikajo tla. Vsi diktatorji zadnje čase kar gore demokracije prepričanja.

Spominjajte se
našega
tiskovnega
sklada!

Laški fašisti razglašajo fašizem za dejansko kar najbolj demokratični sestav, Pilsudski je imel svojo ustavo za resnično demokratično, in zdaj je prišel še Hitler in takoj v uvodu svojega zadnjega političnega govora povedal, da je tudi on prav za prav v vsakem pogledu za demokracijo:

»Iz anglosaških dežel slišim obžalovanje, da se je oddaljila Nemčija od tistih osnov demokratične državne oblike, ki so tem deželam posebno svete. To je pa velika zmeta. Tudi Nemčija ima demokratično ustavo, narodno-socialistično vladno je prav tako poklicalo ljudstvo in prav tako se čuti odgovorna ljudstvu. Nemško ljudstvo je izvolilo z 38 milijoni glasov enega samega poslanca za svojega zastopnika...«

K temu bi samo še lahko pristavili, da je Hitler vsaj za toliko upravičen, da tako govori, ker je dobil v parlamentu s pomočjo Hugenbergovih nacionalcev res večino na demokratičen način. Drugo vprašanje pa je, če je bil demokratičen tudi način, kako si je obdržal svojo večino in moč, ko je namreč eno za drugo nasprotno skupino pognal iz parlamenta.

Ali za to nam v tem primeru ne gre. Važno je to, da je čez noč postala pri vseh diktaturah demokracija nekakšna modna beseda. To je najboljše poročilo, da gre z diktaturami navzdol.

Nacionalna doslednost

Pod tem naslovom beremo v »Koroškem Slovincu«:

»Freie Stimmen« si v zadnjem času dopadajo v ostrih, povsem neupravičenih izpadih proti slovenski manjšini v deželi. Pri tem zasledujejo cilj vzbuditi v vrstah slovenskega ljudstva razdor in sovraštvo ter onemogočiti pripravljajoče se pomirjenje v sožitju obeh narodov v deželi. Isti list, ki daje danes prostor tako nizkotni gonji proti Slovincem, je pisal v številki z dne 14. junija lanskega leta pod naslovom »Manjšine v avtoritarni državi« med drugim sledeče: Z zahtevo, da se manjšina podredi državi, še ni vse storjeno. Država sama mora nuditi pogoje, da jo manjšina zamore tudi notranje priznavati. Če država manjšino nasilnim potom jezikovno in kuturno zatira, škoduje sebi in si izpodkopa tla, na katerih stoji sama. Tako zločinstvo zatiranja se končno kaznuje samo. Raznarodovanje tujega naroda ni samo nemoralno, marveč tudi nesmiselno. Ugled države

bo samo narastel, če dovoljuje narodnim manjšinam samobitno narodno življenje. Tožbe raznarodovanih milijonov so ognjišča največjih nemirov v državni politiki. Spoštovan narod edino more biti most do drugih narodov, zaničevan pa nikoli... Leto dni navrh pa taisti list na zlohoten način ščuva koroško javnost k nadaljnjemu raznarodovanju koroških Slovincov. S tem zaznamlja svoje sedanje počenjanje s svojimi lastnimi besedami kot nemoralno in nesmiselno. Ob tej sodbi je vsaka naša beseda odveč.

MALI ZAPISKI

Prepovedan časopis.

Državno tožilstvo v Zagrebu je prepovedalo širiti št. 4 mesečnika »Hrvatska revija«, ki izhaja v Zagrebu.

Iz globin pohodovskega humorja.

»Pohode« in njegov sodelavec Sancin Boris ni sta zadovoljna s »Slovenijo« sploh in z njenim sestavkom o »Mladih in starih jugoslovenih« v predzadnji številki posebej. Zato je uredništvo »izjemoma« odstopilo od svojega stališča, da se ne spušča v nesmiselne in nepotrebne polemike z nami in je priobčilo — izjemoma?! — »nesmiselno in nepotrebno polemiko« g. Sancina. K pravilni označbi te polemike nimamo kaj pridejati mi, niti bi ne mogli pridejati kaj, kdorkoli bi jo bral. Menda se njene nesmiselnosti in nepotrebnosti zaveda celo pisec sam, ki h koncu priznava, da tudi on misli, da je nepotrebno odgovarjati na naše »napade«.

Škoda, da ga ni obšlo spoznanje takoj v začetku pisanja. Koliko nepotrebnih besedi bi si bil prihranil!

Ker se pa »Pohodu« le dozdeva, da je zgolj »nesmiselna in nepotrebna polemika« premajhna kazen za naše »slovenoborstvo«, nas je izročila še svojemu satiriku. Ta pa nas je — pa naj tudi naši bralci vidijo, kako nas je:

»Uganka. Kaj bi bilo, če ne bi bilo »Pohoda«, Bojevnikov in »Napoleona«?

(Ne bi izhajala »Slovenija«!)

Tako je res natisnjeno na drugi strani letošnje 19. številke »Pohoda«!

Urednik in izdajatelj Julij Savelli v Ljubljani.

n-g.

Osebnost in ideologija Aleksandra Stambolijskega

(Nadaljevanje.)

5. »Zemljeradniška« zveza gre za tem, da zavzame nemoteno napredovanje skrajno brezbožnega izkoriščevanja zlasti sledečih stanov: advokatskega, ki je v Bolgariji najizrazitejši nosilec kapitalizma, zdravniškega in inženerskega, ki gresta po potu podjetniškega, oderuškega in koruptrgovskega stanu, ki je tajni ali odkriti družabnik v vseh špekulacijah z advokatskim in inženerskim stanom. Ti stanovi so pokrili naš narod z mrežami kot pravi pajki in ne izpuste nobene žrtve iz svoje mreže. Protij temu izsesavanju krvi se bori naša »zveza«, ker hoče naš narod ozdraviti in ker hoče, da bodo izobraženi stanovi služili svojemu narodu, od katerega žuljev so se izšolali, in ne narod — njim.

6. »Zveza« se bori proti zapravljanju javnega denarja v neproduktivne namene in za to, da se postavi stroga kontrola pri državnem računovodstvu, kakor se to godi v Italiji in v Belgiji. S tem hoče »zveza« izsušiti vire dvorsko-koterijskih vlad in strank, ki vidijo pravi smisel svoje vladavine prav v tem ropanju.

7. »Zveza« se bori za zmanjšanje plač visokih državnih funkcionarjev. Ta borba »zveze« posega v interese ne samo vsega bolgarskega uradništva, marveč tudi v interese karieristov pri političnih strankah. In s tem se more razumeti tudi mrznja cele množice uradniškega stanu meščanskih strank in tudi organizirani odpor visoke generalitete proti nam, čeprav se pridni in pošteni uradnik nima od naše strani ničesar bati, ampak more le pričakovati boljšega stvarnega stanja nego ga uživa sedaj pod koruptnim režimom političnih meščanskih strank.

8. »Zveza« je bila in ostane najodločnejši sovražnik vojen. Ona se je borila proti vsem vojnim avanturam, katere je Bolgarija preživela. In ta njena borba je imela za posledico mrznjo dvora »reci-patriota« med vojaškimi predstavniki. Razen tega, »zveza« je predložila načrt zakona XVII. narodnemu zboru leta 1924, v katerem je zahtevala, da v primeri vojne ne prejema niti častniki, niti car, niti ministri, niti narodni poslanci, niti državni, okrožni in občinski uslužbenci nikake plače. Seveda ni za ta zakon glasovala razen nas niti ena meščanska stranka, pač pa je vlada namesto našega zakona sprejela trikratno povišanje plač vsem prej navedenim v primeru vojne in s tem še globlje posegla v državne finance.

Ali je mogoče — vprašamo vas — da bo v takem položaju »zveza« priljubljena od vojnih

upravnikov in uradnikov? Ne! Ona je bila in je trn v očeh vsem tem »narodnim patriotom«, predstavnikom reakcije, ki bodo ostali še dalje njeni smrtni sovražniki. Vsi ti se morejo združiti v skupnem interesu neslavitve, ropanja in izsiljevanja ljudstva. Vse te meščanske stranke so prava oligarhijska in reakcionarna gnezda, čeprav se ogrinjajo s plaščem nacionalizma. Z besnostjo in z blaznostjo zločincea, ki zgublja tla pod nogami, so se vrgle na nas. Tedaj, ako mi zahtevamo njihovo politično smrt, hočemo s tem samo zavarovati življenje in napredek demokracije.

Borba med dvema kulturama: meščansko in vaško.

Pri nas živi zelo mnogo politikov, ki so podobni — v pogledu vprašanja obstoječe borbe med vasjo in mestom — tistim tesnosrčnim starišem — moralistom, ki se brižno izogibajo svojih starejših otrok, da bi govorili o — ljubezni in zakonu, ker se boje, da bi jih ne pokvarili in to kljub temu, da letajo ti njihovi »nedolžni« in »nevedni« otroci za njihovim hrbtom na krilih ljubezni in avanturice ter kljub temu, da ti njihovi »nevedni« in »nezreli« otroci mislijo prav resno na — zakon. Neprijetno je, da zelo neprijetno je govoriti o antagonizmu med vasjo in mestom, vendar pa je nepobitno dejstvo, da ta antagonizem obstoji in da ima globoke razloge, ki so ga ustvarili in ki ga vzdržavajo. Ne govoriti o njem bi pomenilo isto, kakor vtakniti glavo v pesek, kakor to dela noj in meniti, da je s tem in na ta način nevarnost prenehala. Komu je prav za prav neprijetno govoriti o tem vprašanju? Tistim, ki predstavljajo koristi in nepravilno tezo mesta; tistim, ki žive v odvrtnih predsodkih, da je obstoječi red pravilen, da mora biti vse državno bogastvo nakopičeno v prestolnici in da od nje dežela in vasi dobe proti — »recepisu« in »kuponu« majhen del; tistim je to vprašanje neprijetno, ki mislijo, da imata vas in dežela manjše kulturne potrebe od mest, da je rezervirana kultura samo mestom, in da naj ostane za vas samo še motika! Nasprotno pa se niti en kmet, niti en delavec in niti en resnično pošten človek ne srdi, ako se to vprašanje kedaj načne, ker na strani le teh zadnjih niso še izgubile: človekoljubje, naklonjenost do pravičnosti in morala. Med tem se pa meščanstvo obnaša naprotilo temu vprašanju grobo materialistično in živalsko sebično. Kdorkoli od meščanske strani misli, da se z načrtjem tega vprašanja demagoško razpaljujejo nizke strasti kmeta, ta dokazuje, da tega vprašanja ne le ne pozna, marveč da je v svoji notranjosti popolnoma propadel človek! Kako bomo priklenil kmeta in kmečko mladino na vas, ako ji odtegujemo vse kulturne dobrrote, ki jih uživajo mesta! Zakaj ne bi gradili sredi naših kmečkih vasi javnih bolnic in visoke in srednje šole sredi

naših gozdičkov, gledališča in javna zabavišča zunaj mestnega prahu, da bi od kulturnih ustanov imela tudi naša vas svoj neposredni kulturni delež?

Današnji bolgarski kmet ni čisto nič podoben nekdanjemu. Današnji kmet se ne da voditi od strasti, ampak od svoje vesti in tam, kjer vlada vest, ni nobene nevarnosti. Vprašanje borbe med vasjo in mestom je politično vprašanje. In ta, ki dobro pozna bolgarskega meščana in kmeta, ta bo takoj brez kolebanja priznal, da je pogled našega kmeta na vsa politična vprašanja mnogo bistrejši od pogleda meščana. Bolgarska vas je danes ognjišče trezne politične koncepcije. In ako bi ne bilo meščanskega in vladnega, materialnega in fizičnega zatiranja svobode nad kmetom, bi se te trezne politične koncepcije našega kmeta že davno pokazale, tako v parlamentu kakor tudi v državni upravi.

Naj se nikar ne pozabi, da so vojne, osebni (dvorski) in koterijski režimi, ki državo uničujejo, izšli vedno iz mest in iz meščanskih vrst. Kar poglejte vse narodne poslance, vse ministre in druge take narodne »patrijote« in ugotovite, koliko od njih se je preživljalo od neposrednega zaslužka svoje kmečke zemlje. Vsi so pisarji, gostilničarji, mesarji, vaški oderuhi, štacunarji, profesorji, advokati, in teh poslednjih je največ. Da, volku je poverjena naloga, da čuva koristi ovce! In kako jih brižno čuva! Poglejte samo! Proračuni kmetijskega ministristva so najmanjši med vsemi proračuni in naša zemlja je 85% kmetijska! Ni čudno, ako je minister advokat! Ni čudno, ako ni niti enega kmečkega zastopnika v vladi in ako tvori državni zbor in vlado 99% ljudi iz dvorsko-oderuških kamarij, ki nimajo prav nikakega smisla za kmečke koristi.

Neodkriti patriotizem in divji šovinizem sta potrebna ne bolgarski vasi, marveč bolgarskemu meščanstvu! In ono je izkopalo grob Bolgarski in ono je povzročilo, da je njeno telo postalo epileptično in nervozno. Zato je čas, da se ne samo govori o tem vprašanju, marveč da se po tem važnem vprašanju tudi nekaj stori. Čas je, da se že nazadnje pobijejo predsodki meščanstva, da ima samo ono pravico do nekega privilegirane položaja, a vas in kmet, ki dajeta mestu vse svoje sokove, naj vonjata gnojšča in pujske!

Odpor mesta je zasnovan na izročilu pridobljenih in namišljenih pravic, na brutalni sili oblasti, na grabežljivem pohlepu. Mesto je v tem pogledu popolnoma konservativno, a vas — demokratična. Kdor v tem boju brani mesto, ta je pretrgal popolnoma vse stike z demokracijo. Mi dobro vemo, da so zaščitniki mest vse politične stranke, od konservativne do radikalne in socialistične (industrijsko delavstvo) — celokupna karieristična inteligenca, katere bivališče se nahaja v mestu.